

Nowa Umowa Społeczna: Wspieranie oszczędzających w zmieniającym się świecie

Ankieta Przygotowania Emerytalnego Aegon 2019
Raport krajowy dla Polski

Spis treści

Przedmowa Prezesa Zarządu Aegon Polska	1
Wstęp	2
Kluczowe wnioski	
Część 1: Przyszłość emerytur	6
Część 2: Nowe wyobrażenie idealnego planu emerytalnego	9
Część 3: Wizja społeczności przyjaznej osobom starszym	16
Część 4: Praca nad nową umową społeczną	18
Część 5: Rekomendacje	21
Załączniki	
Załącznik 1: Metodologia ARRI	23
Załącznik 2: Odpowiedzi na „wielką trójkę” pytań dotyczących wiedzy o finansach	24

Uwaga: Procenty zostały zaokrąglone do wartości dziesiętnych. Może to powodować drobne nieścisłości, np. wartości procentowe w niektórych wykresach mogą nie sumować się do 100.

Przedmowa

Drodzy Czytelnicy,

Polska się starzeje. Należy się jednak z tego cieszyć: na przestrzeni kilku ostatnich dziesięcioleci wzrosła bowiem przewidywana średnia długość życia. Obecnie co pięć lat rośnie ona o kolejny rok. Jak jednak spędzimy te dodatkowe lata? Obniżenie wieku emerytalnego w połączeniu ze wzrostem długości życia oznacza, że emerytura Polaków trwa obecnie dłużej niż kiedykolwiek wcześniej. Wyniki naszej ankiety pokazują, jak duże znaczenie ma dla nas spędzanie czasu na emeryturze z rodziną i znajomymi czy chęć podróżowania. Dzisiejsi emeryci już z tego korzystają, znajdując także czas na swoje hobby.

Rosnąca średnia długość życia Polaków jest głównym czynnikiem starzenia się społeczeństwa. W połączeniu z obniżeniem wskaźnika urodzin i emigracją młodej siły roboczej czyni ona polskie społeczeństwo jednym z najszybciej starzejących się w Unii Europejskiej. Nic dziwnego, że wskaźnik obciążenia demograficznego, pokazujący stosunek liczby osób w wieku 65 lat i starszych do liczby osób w wieku produkcyjnym, przekracza średnią unijną.

Te zmiany demograficzne wymagają, byśmy przemyśleli przygotowanie do dłuższej emerytury, sposób wykorzystania zagwarantowanych świadczeń i – co ważne – to, jak poradzimy sobie ze stawianymi przed nami wyzwaniami. W ostatnich latach tradycyjna umowa społeczna dotycząca przygotowania do emerytury, w dużej mierze zależna od rządu i pracodawców, padła pod naciskiem rosnącego obciążenia finansowego. Spadek udziału siły roboczej w całej populacji przekłada się na spadek wpływów do systemu ubezpieczeń społecznych. Musimy już dziś zmienić sposób myślenia o emeryturze, by zabezpieczyć wypłaty dla następnych pokoleń. Musimy rozłożyć odpowiedzialność między rząd, pracodawców i pracowników, by zagwarantować trwałość naszego systemu emerytalnego i pomóc wszystkim Polakom zapewnić sobie bezpieczną i komfortową emeryturę.

W ciągu ostatnich ośmiu lat Centrum Badań Długowieczności i Emerytur Aegon przepytało ponad 100 tysięcy osób w 15 krajach Europy, obu Ameryk, Azji i Australii. Zbadano aspiracje, obawy i przygotowania związane z emeryturą i wyciągnięto wnioski, jak można poprawić długofalowe zabezpieczenie finansowe. Indeks Przygotowania Emerytalnego Aegon (Aegon Retirement Readiness Index, ARRI) plasuje Polskę na 12. miejscu spośród 15 przebadanych krajów. Stabiej wykształcony nawyk oszczędzania, w porównaniu z innymi krajami, spycha Polskę na niższe miejsce w rankingu.

Ankieta wykazała, że jedynie jedna czwarta część Polaków to osoby oszczędzające regularnie – to znaczy takie, które twierdzą, że systematycznie odkładają pieniądze na emeryturę. To zdecydowanie poniżej średniej globalnej. Polacy są też mniej pewni swojej zdolności do wypracowania bezpiecznej emerytury niż mieszkańcy innych krajów uczestniczących w ankiecie. Jednak jeśli chodzi o obawy dotyczące życia na emeryturze, Polacy bardziej martwią się utratą zdrowia niż tym, że skończą im się pieniądze. Zważywszy na rosnącą przewidywaną długość życia i jedno z najniższych wydatków na zdrowie publiczne w UE, troska o zdrowie w ciągu całego życia przeplata się z możliwością zagwarantowania sobie komfortowej emerytury. Odpowiedzialność za zabezpieczenie finansowe i opiekę zdrowotną w coraz większym zakresie spoczywa na pracownikach. Dlatego też rząd i pracodawcy powinni wspierać ich w podejmowaniu właściwych decyzji.

Istnieje wyraźna potrzeba edukacji finansowej i aktywnej promocji regularnego oszczędzania – rząd już podejmuje kroki w tym obszarze. W 2019 r. wprowadzono w Polsce nowe rozwiązanie finansowe – Pracownicze Plany Kapitałowe. To ważny mechanizm, mający na celu skłonienie pracowników do odkładania na emeryturę poprzez automatyczne przekazywanie składek z pensji. Rola przedsiębiorstw jest w tym niezwykle istotna: pomoc pracownikom w oszczędzaniu na emeryturę stanowi atrakcyjną propozycję, szczególnie na wymagającym rynku pracy.

Ze względu na zmiany demograficzne i reformy systemu emerytalnego najważniejsza jednak pozostaje kwestia współpracy trzech stron umowy społecznej – pracowników, pracodawców i rządu – w zachęcaniu pracowników do aktywniejszego przygotowania do emerytury.

Marc van der Ploeg
Prezes Zarządu
Aegon Polska

Wstęp

Centrum Badań Długowieczności i Emerytur Aegon (ACLR) przedstawia wyniki ósmej dorocznej Ankiety Przygotowania Emerytalnego Aegon, [Nowa Umowa Społeczna: Wsparcie oszczędzających w zmieniającym się świecie](#). Niniejsza ankieta jest wynikiem współpracy z organizacjami non-profit: Centrum Badań Emerytalnych Transamerica® (z siedzibą w USA) oraz Instituto de Longevidade Mongeral Aegon (z siedzibą w Brazylii). Reprezentuje ona wieloletnie zaangażowanie spółki Aegon w zwiększanie rozumienia wpływu zmian społecznych, demograficznych i ekonomicznych na trwałość systemów emerytalnych na całym świecie. Raport omawia kwestie związane z przygotowaniem emerytalnym w Polsce, zmieniający się system emerytalny i to, jak poszczególne osoby żyją, pracują i starzeją się, by zagwarantować sobie wygodną emeryturę.

Umowy społeczne między rządami, pracodawcami i pracownikami stanowią centralny element systemów emerytalnych na całym świecie. Umowy społeczne zawierane w XX wieku na świecie drżą w posadach pod wpływem gwałtownych zmian społecznych i ekonomicznych, jednak obecna umowa społeczna w Polsce jest znacznie młodsza. Od wygranej „Solidarności” w wyborach w 1989 r. koniunktura gospodarcza w Polsce poprawiła się po uwolnieniu rynku, otwarciu wymiany handlowej i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Choć niektórym udało się zgromadzić większy majątek niż poprzednim pokoleniom, nie mają już gwarancji zatrudnienia i bezpieczeństwa finansowego na starość.

Ostatnio wydatki publiczne uległy zwiększeniu, zaś wiek emerytalny został obniżony, w żadnym razie nie można jednak mówić, że Polacy mogą liczyć na pełne zabezpieczenie finansowe na emeryturze. Widać potrzebę zmian w myśleniu o odkładaniu na emeryturę, biorąc pod uwagę zależność Polaków od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i niewielkie do tej pory zainteresowanie prywatnymi emeryturami. W 2019 r. zostały wprowadzone pracownicze plany kapitałowe, a pracodawcy mają trzy lata na wdrożenie tego programu oszczędzania. Rola pracodawców w planowaniu emerytury zwiększa się, lecz jednocześnie likwidacja drugiego filaru – OFE, z którego pieniądze zostaną przekazane do prywatnego systemu – oznacza wzrost konieczności samodzielnego odkładania na emeryturę.

W odpowiedzi na presję wywieraną na systemy emerytalne na całym świecie ACLR w 2018 r. przedstawiło [Nową Emerytalną Umowę Społeczną: plan emerytalny na XXI wiek](#), umożliwiającą modernizację systemów emerytalnych na całym świecie. Nowa umowa społeczna powinna być elastyczna, lecz jednocześnie trwała w nieustannie zmieniającym się świecie. Wykorzystuje ona innowacje bazujące na ekonomii behawioralnej, zachowaniu zdrowia w późniejszym wieku oraz innych stymulatorach i przeszkodach dla zabezpieczenia emerytalnego przy jednoczesnym oparciu na zgromadzonym doświadczeniu. Nowa umowa społeczna obejmuje dziewięć zasadniczych elementów. Jednym z nich jest stworzenie świata przyjaznego osobom starszym, które podkreśla nie tylko dostępność środków, lecz także najważniejszych usług.

[Nowa Umowa Społeczna: Wsparcie oszczędzających w zmieniającym się świecie](#) ponownie nawołuje do działania. Zadaniem raportu jest spojrzenie na finansowe planowanie emerytalne w sposób bardziej holistyczny, uwzględniający specyfikę kraju, w tym pracę, aktywny styl życia, niezależność i możliwość pozostania w domu. To ostatnie znajduje potwierdzenie w nowo powstałej koncepcji społeczeństwa przyjaznego osobom starszym. Celem takiej społeczności jest zażegnanie strachu przed samotnością i pogarszaniem się zdrowia, gdyż jej członkowie mają zagwarantowany dostęp do opieki zdrowotnej, nowoczesnych rozwiązań medycznych, jak również szerszego zakresu usług opieki społecznej i mieszkań dostosowanych do potrzeb starszych osób. Taka na nowo zaprojektowana emerytura nie przekreśla również możliwości pracy oraz gwarantuje dostęp do nowych usług cyfrowych za pośrednictwem internetu. Nadzieje na zrealizowanie aspiracji w kwestii bezpiecznej i komfortowej emerytury mogą się spełnić jedynie dzięki stworzeniu społeczności wspierającej osoby w każdym wieku, bez względu na ich potrzeby.

Dziewięć zasadniczych elementów nowej umowy społecznej

1. Trwałe świadczenia społeczne

stanowiące ważne źródło gwarantowanego dochodu emerytalnego i redukujące ryzyko ubóstwa na emeryturze.

2. Powszechny dostęp do programów oszczędnościowych

dla pracowników i programów alternatywnych dla osób samozatrudnionych lub niezatrudnionych ze względu na pełnienie opieki rodzicielskiej, opieki nad osobami starszymi lub niepełnosprawnymi albo inne obowiązki.

3. Automatyczne oszczędzanie i inne zastosowania ekonomii behawioralnej

ułatwiające oszczędzanie i inwestowanie środków.

4. Rozwiązania gwarantujące stały dochód

uzupełniający świadczenia społeczne. Edukacja w kierunku strategicznego planowania oszczędności i zapobiegania wyczerpaniu środków.

5. Edukacja finansowa

jest niezbędna w podejmowaniu świadomych decyzji finansowych. Powinna wejść do programu nauczania, by młodzi ludzie poznali podstawy tworzenia budżetu, inwestowania i zarządzania oszczędnościami.

6. Nieustanna nauka, dłuższa aktywność zawodowa i elastyczna emerytura

wydłużają aktywność ekonomiczną i umożliwiają przejście na emeryturę na własnych warunkach – przy odpowiednim zabezpieczeniu finansowym w razie braku możliwości dalszej pracy.

7. Dostęp do przystępnej finansowo opieki zdrowotnej

w celu promowania zdrowego starzenia się. Rząd odgrywa kluczową rolę w finansowaniu lub nadzorowaniu systemu opieki zdrowotnej. Pracodawca powinien zaś zapewniać zdrowe środowisko pracy i rozważyć wprowadzenie pracowniczych programów wellness.

8. Pozytywna wizja starzenia się

doceniająca starsze osoby i w pełni wykorzystująca dar, jakim jest długie życie.

9. Świat przyjazny osobom starszym

w którym mogą one starzeć się we własnych domach i żyć w społeczności przyjaznej dla osób w każdym wieku, wspierającej ich aktywność i rozwój finansowy.

Kluczowe wnioski

- **Polacy pragną cieszyć się czasem wolnym na emeryturze.** Sześćdziesiąt dwa procent pragnie podróżować, 61% chciałoby spędzać więcej czasu z rodziną i znajomymi, a 53% pragnie zająć się nowym hobby.
- **Najważniejszym priorytetem życiowym dla Polaków jest obecnie zachowanie zdrowia i sprawności, zaraz za nim plasują się radość z życia i rodzina.** Krajowe wydatki na zdrowie publiczne w Polsce należą do najniższych w całej UE, stąd też niewątpliwie dążenie do dbałości o zdrowie przez całe życie mające na celu zapewnienie sobie komfortowej emerytury.
- **Mediana oczekiwanej długości życia w Polsce wynosi 80 lat, z czego 75 lat Polacy spodziewają się przeżyć w dobrym zdrowiu.** Szacunki te przekraczają nieco obecną oczekiwaną długość życia wynoszącą 78 lat, choć na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci wynik ten znacząco wzrósł.
- **Jeśli chodzi o życie na emeryturze, największą obawą Polaków (63%) jest utrata zdrowia fizycznego.** Na kolejnych miejscach plasują się wyczerpanie funduszy (47%) oraz niemożność pozostania aktywnym (40%).
- **Dwie piąte Polaków (39%) twierdzi, że co najmniej raz w miesiącu dopadają ich obawy związane z długoterminowym planowaniem finansów,** przy czym częściej strach ten dopada kobiety (45%), pokolenie X (44%) oraz tzw. milenialsów (43%).
- **Polacy wykazują znacznie mniejszą pewność w kwestii samodzielnego zapewnienia sobie wygodnej emerytury niż mieszkańcy innych przebadanych krajów** (9% w porównaniu z 29% globalnie), przy czym niski wynik obejmuje wszystkie grupy wiekowe.
- **Polska uzyskała w tym roku niski wskaźnik ARRI (5,4), co plasuje ją na 12. miejscu spośród wszystkich 15 krajów ujętych w badaniu.** Średnia globalna wartość wskaźnika wzrosła w tym roku, osiągając wynik 6,0. Polska jednak spadła z 10. miejsca (wynik 5,5), na którym uplasowała się w 2018 r.
- **Tylko jedna czwarta Polaków (25%) regularnie oszczędza (w porównaniu z 39% globalnie).** Pracownicy powinni zacząć oszczędzać jak najwcześniej i robić to regularnie. Wprowadzenie PPK ma szanse zachęcić do takiego działania.
- **Jedynie 8% pracujących Polaków to „stratedzy emerytalni”,** czyli osoby mające spisany plan emerytalny. Kolejne 34% ma plan, ale niespisany. Niestety aż 54% Polaków w ogóle nie ma planu emerytalnego.
- **Prawie trzy piąte pracujących Polaków (58%) nie ma planu awaryjnego** na wypadek, gdyby nie byli w stanie dalej pracować przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Zdecydowanie mniej (28%) ma obecnie plan awaryjny; 14% nie wie, czy go ma.
- **W Polsce mniej osób niż w pozostałych krajach objętych badaniem podejmuje aktywność prozdrowotną. Sześćdziesiąt procent** (tyle co w skali globalnej) unika szkodliwych zachowań, lecz Polska wypada gorzej, jeśli chodzi o zdrowe odżywianie (53% w porównaniu z 60% w skali globalnej), regularne ćwiczenia (45% w porównaniu z 53%) oraz uwzględnianie długofalowych konsekwencji przy dokonywaniu wyborów życiowych (39% w porównaniu z 47%).
- **Jedynie jedna czwarta Polaków ma wiedzę na temat finansów,** co znaczy, że udzieliła poprawnej odpowiedzi na „wielką trójkę” pytań opracowanych przez dr Annamarię Lusardi i dr Olivię S. Mitchell. Wiedza finansowa jest w Polsce najniższa wśród kobiet (21%), milenialsów (20%) i osób z wykształceniem średnim lub niższym (19%).
- **Polacy uważają przystosowanie łazienki (56%) oraz kuchni (47%) za najbardziej potrzebne modyfikacje,** by móc spędzić starość we własnym domu.
- **Na szczycie listy warunków niezbędnych do stworzenia społeczności przyjaznej osobom starszym plasują się zdaniem Polaków dostęp do szpitala (69%),** niskie koszty życia (64%) oraz dogodny transport (57%). Najważniejszy z wyżej wymienionych czynników, dostęp do doskonałej opieki zdrowotnej i szpitali, jest w Polsce wymieniany częściej niż w innych krajach (69% w porównaniu z 59% w skali globalnej).

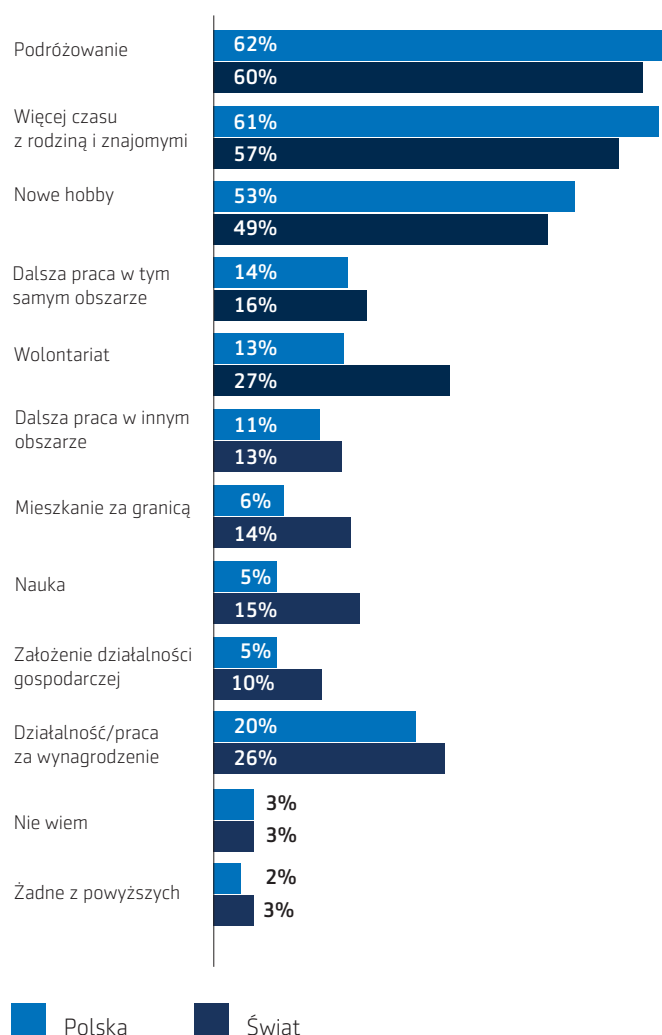
- **Niewielu pracowników w Polsce deklaruje, że ich pracodawcy świadczą pomoc pracownikom w przejściu na emeryturę.** Zaledwie 16% pracujących Polaków twierdzi, że zaoferowano im rozwiązania umożliwiające pracę po przekroczeniu obowiązującego wieku emerytalnego (w porównaniu z 22% w skali globalnej). Jedynie 11% pracujących Polaków wskazuje na możliwość przekwalifikowania się i dostęp do szkoleń, pozwalających aktualizować posiadane umiejętności.
- **Pomimo zapowiedzianych zmian w systemie emerytalnym, ponad jedna trzecia Polaków (35%)** jest zdania, że rząd powinien zwiększyć wydatki na system ubezpieczeń społecznych. Siedemnaście procent twierdzi, że rząd powinien zmniejszyć ogólny fundusz ubezpieczeń społecznych (podobnie jak w skali globalnej – 16%).

Część 1: Przyszłość emerytur

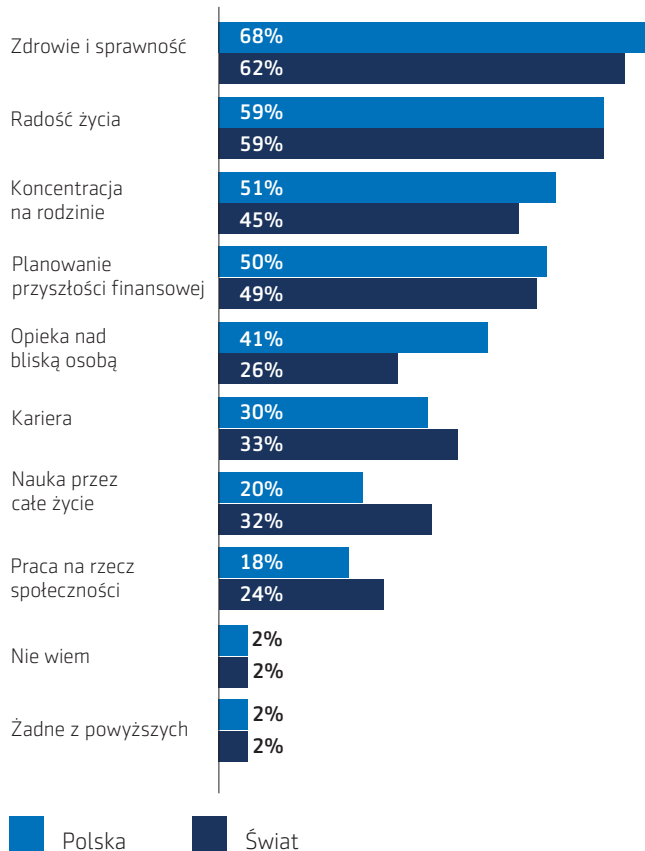
Dzięki poprawie jakości opieki zdrowotnej, zmianie sposobu odżywiania się i przepisów BHP na całym świecie zaobserwowano wzrost długowieczności, co pozwala ludziom cieszyć się nowym etapem życia: emeryturą. Polacy chcą korzystać z wolnego czasu na emeryturze. Sześćdziesiąt dwa procent pragnie podróżować, 61% chciałoby spędzać więcej czasu z rodziną i znajomymi, a 53% planuje zająć się nowym hobby. W Polsce mniej osób niż średnio na świecie (13% w porównaniu z 27%) wyraża chęć udzielania się w ramach wolontariatu, co można tłumaczyć częściowo tym, że ten rodzaj działalności rozwinął się tu właściwie dopiero na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat¹.

Wykres 1. Podróżowanie, spędzanie większej ilości czasu z rodziną i znajomymi oraz rozwijanie nowych hobby plasują się na szczycie listy aspiracji emerytalnych Polaków

Takie aspiracje emerytalne stanowią odzwierciedlenie życiowych priorytetów Polaków. Obecnie są nimi zachowanie zdrowia i sprawności (68%), korzystanie z życia, tj. wyjazdy wakacyjne i wykorzystywanie wolnego czasu (59%) oraz skupienie się na rodzinie (51%). Choć większość z nich koncentruje się wokół czerpania radości z chwili obecnej, Polacy częściej niż mieszkańcy innych krajów stawiają sobie za priorytet zdrowie i sprawność (68% w porównaniu z 62% w skali globalnej). Krajowe wydatki na zdrowie publiczne należą do najniższych w całej Unii Europejskiej², stąd też niewątpliwie dążenie do dbałości o zdrowie przez całe życie, mające na celu zapewnienie sobie wygodnej emerytury.

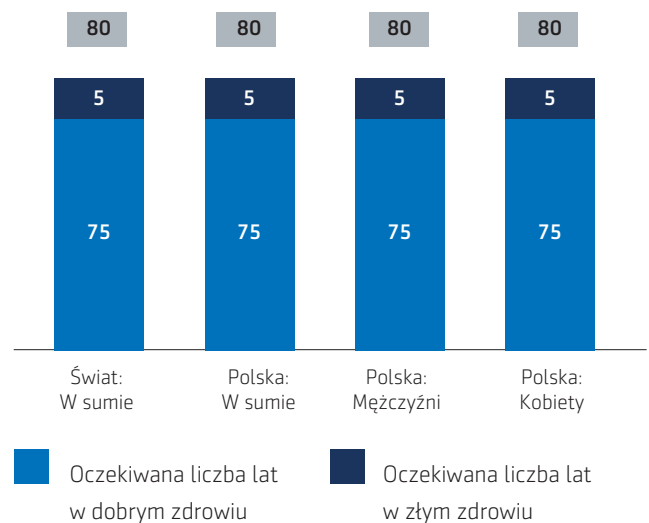
Wykres 2. Głównymi priorytetami dla Polaków są zachowanie zdrowia i sprawności oraz korzystanie z życia

Mediana oczekiwanej długości życia w Polsce wynosi 80 lat, z czego 75 lat ankietowani spodziewają się przeżyć w dobrym zdrowiu. Odpowiada to średniemu wynikowi z wszystkich krajów ujętych w ankiecie. Wynik ten nieznacznie przekracza obecną średnią długość życia wynoszącą 78 lat. Należy jednak zaznaczyć, że na przestrzeni ostatnich 30 lat wynik ten wzrósł z 71 lat w roku 1991³. Mediana oczekiwanej długości życia wynosi tyle samo dla kobiet i mężczyzn, czyli 80 lat. Jednak wyniki Banku Światowego wykazują znaczące różnice. Średnia długość życia dla kobiet w Polsce wynosi 82 lata, zaś dla mężczyzn 74. Może to wskazywać na potencjalne niedopasowanie planów emerytalnych do długości życia.

Utrata zdrowia fizycznego to największy (63%) przedmiot troski Polaków w związku z emeryturą, na kolejnych miejscach plasują się wyczerpanie środków finansowych (47%) oraz niemożność utrzymania poziomu aktywności (40%). Przy rosnącej długości życia prawdopodobnie coraz ważniejsze stanie się zagwarantowanie dłuższej dostępności funduszy oraz zachowanie zdrowia do późniejszego wieku. Wykres 2. pokazuje, że Polacy troszczą się o swoje zdrowie, a podejmowanie już teraz działań w celu zachowania zdrowia stanie się istotnym czynnikiem w dbaniu o zdrowie na emeryturze.

Wykres 3. Oczekiwana długość życia wynosi dla Polaków 75 lat (mediana) w dobrym zdrowiu i kolejne 5 lat (mediana) w gorszym zdrowiu. Jest to zgodne ze średnią światową

62%

na emeryturze chcieliby podróżować

63%

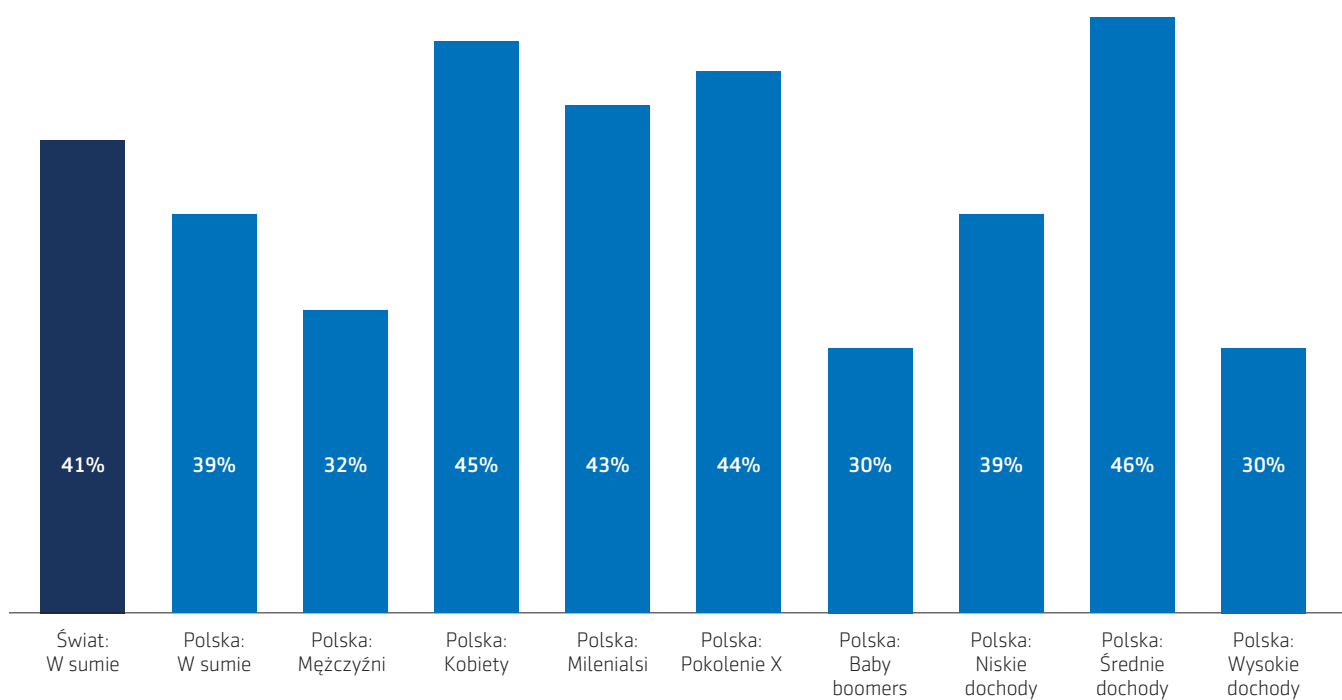
Polaków uważa, że utrata zdrowia fizycznego na emeryturze to duży problem

Obawy te już wpływają na komfort życia Polaków. Przygotowanie się na rosnącą długość życia i tym samym dłuższą emeryturę nie przebiega bez obaw. Dwoich na pięciu Polaków (39%) twierdzi, że co najmniej raz na miesiąc stresuje się długoterminowym finansowym planowaniem emerytury, co mniej więcej odpowiada średniej globalnej (41%).

Tradycyjnie kobiety mają więcej przerw w karierze niż mężczyźni, często bowiem biorą na siebie więcej obowiązków domowych i koncentrują się na opiece nad dziećmi. Może to prowadzić do trudności w znalezieniu pracy, co będzie miało wpływ na oszczędności emerytalne i wartość środków wpłaconych na oszczędnościowe plany emerytalne. Nie dziwi więc, że w Polsce więcej kobiet niż mężczyzn (45% w porównaniu do 32%) co najmniej raz na miesiąc stresuje się na myśl o długoterminowym planowaniu finansów. Polacy o niskich (39%) i średnich (46%) dochodach częściej odczuwają stres niż osoby o wysokich dochodach (30%). Milenialsi (43%) i pokolenie X (44%) częściej stresują się długoterminowym planowaniem finansów niż tzw. baby boomers (30%). Widocznym trendem wspólnym dla wszystkich przebadanych krajów jest zmniejszenie odczuwanego stresu w miarę zbliżania się wieku emerytalnego (średnia globalna: milenialsi – 47%; pokolenie X – 44%; baby boomers – 35%).

Wykres 4. Dwie piąte Polaków co najmniej raz w miesiącu odczuwa stres na myśl o długoterminowym planowaniu finansowym w związku z emeryturą

■ Stres w związku z długoterminowym planowaniem finansów co najmniej raz w miesiącu

Część 2: Nowe wyobrażenie idealnego planu emerytalnego

Na przestrzeni minionych dziesięcioleci sytuacja emerytalna w Polsce znacznie się zmieniła. W szczególności chodzi o niedawne obniżenie wieku emerytalnego, który zgodnie z ustaleniami od 2013 r. miał wzrosnąć do 67 lat dla mężczyzn i kobiet odpowiednio w 2020 i 2040 r., a został ponownie obniżony do 65 lat dla mężczyzn i 60 dla kobiet. Pracownicy mają teraz możliwość wcześniejszego zakończenia pracy, lecz ich oszczędności będą musiały im wystarczyć na dłużej, by stanowić uzupełnienie ich finansów w okresie, kiedy nie będą pracować. Jednocześnie w minionym roku sposób oszczędzania na emeryturę zmienił się, a obecny rząd wprowadził zmiany w trzech filarach oszczędzania.

Reforma emerytalna w Polsce

Przed reformami system emerytalny w Polsce składał się z trzech filarów:

PIERWSZY FILAR:

ZUS

System prowadzony przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych i bazujący na zdefiniowanej składce

DRUGI FILAR:

OFE

Otwarte Fundusze Emerytalne inwestujące składki pracowników na rynku finansowym

TRZECI FILAR:

PPE

Pracownicze Programy Emerytalne, plany emerytalne w zakładach pracy

IKE/IKZE

Indywidualne Konto Emerytalne/ Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego, programy oszczędnościowe, które cieszą się ograniczonym zainteresowaniem

W 2019 r. weszła w życie ustawa tworząca Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK)⁴. PPK, będące programem budowania długoterminowych oszczędności, są obowiązkowe dla pracodawców i dobrowolne dla pracowników. Ich celem jest poprawa struktury polskiego systemu oszczędności emerytalnych. Funkcjonują one obok istniejących wcześniej PPE (pracodawcy prowadzący PPE nie będą musieli tworzyć PPK, o ile co najmniej jedna czwarta pracowników należy do PPE). Wszyscy pracownicy poniżej 55 r.ż. zostaną automatycznie objęci

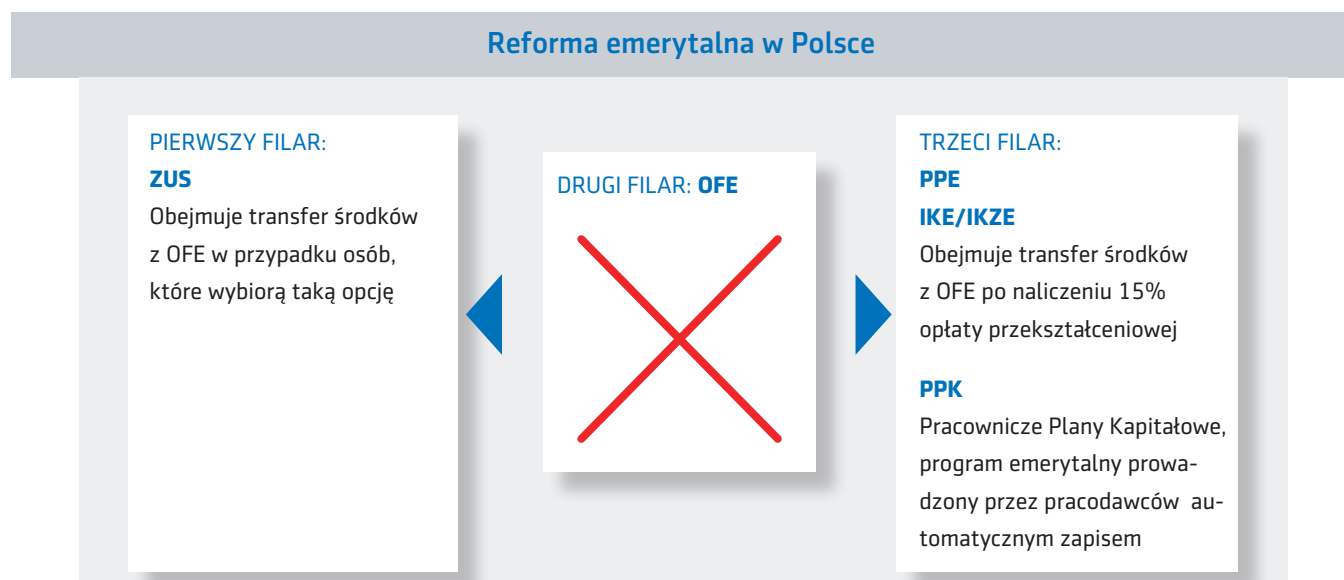
programem PPK z opcją rezygnacji, a osoby między 55 a 69 r.ż. mają możliwość samodzielnie dołączyć do programu.

Od 1 lipca 2019 r. firmy zatrudniające co najmniej 250 pracowników mają obowiązek odprowadzać na rachunek PPK 1,5% wynagrodzenia pracownika brutto (mogą też dobrowolnie odprowadzać dodatkowe 2,5%). Z kolei pracownik przekazuje 2% swojego wynagrodzenia brutto (może dobrowolnie zwiększyć wpłatę o kolejne 2%). Uczestnicy otrzymują od rządu powitalną

wpłatę w wysokości 250 złotych oraz dodatkowo co roku dopłatę w wysokości 240 złotych. By zachęcić pracowników o niskich dochodach do pozostania w programie, osoby zarabiające mniej niż 120% pensji minimalnej mogą zmniejszyć składki do 0,5%. Przedsiębiorstwa zatrudniające między 50 a 249 pracowników mają obowiązek wprowadzić program od 1 stycznia 2020 r., od 1 lipca 2020 r. podobny obowiązek spoczywać będzie na firmach zatrudniających co najmniej 20 osób, a od 1 stycznia 2021 również na pozostałych pracodawcach i podmiotach sektora publicznego.

W kwietniu 2019 r. premier Mateusz Morawiecki ogłosił plan likwidacji drugiego filaru, czyli OFE⁵. Oszczędności tam zgromadzone zostaną przebrane na konta IKE, alternatywnie oszczędzający będą mogli wybrać przekazanie tych oszczędności do ZUS, gdzie zostaną one zapisane na ich indywidualnych subkontach. Ci, którzy zdecydują się przenieść środki na IKE, poniosą 15% opłatę przekształceniową rozłożoną na lata 2020-2021, wynikającą z różnic w opodatkowaniu tych dwóch programów. Osoby, które prześlą środki do ZUS, zapłacą podatek po ich wypłacie. Na konto i subkonta ZUS w ramach pierwszego filaru wpływać będą składki (19,52% wynagrodzenia brutto). W chwili sporządzania niniejszego raportu ustawa przechodzi przez proces legislacyjny. Najprawdopodobniej zacznie ona obowiązywać w I lub II kwartale 2020 r. Co ważne, likwidacja OFE i przejście na dobrowolne prywatne programy IKE sprawi, że wypłata z dodatkowego funduszu emerytalnego przestanie być standardem, a stanie się czymś, o co należy samodzielnie zadbać. Szacuje się, że z OFE na IKE zostanie przeniesionych ponad 160 miliardów złotych.

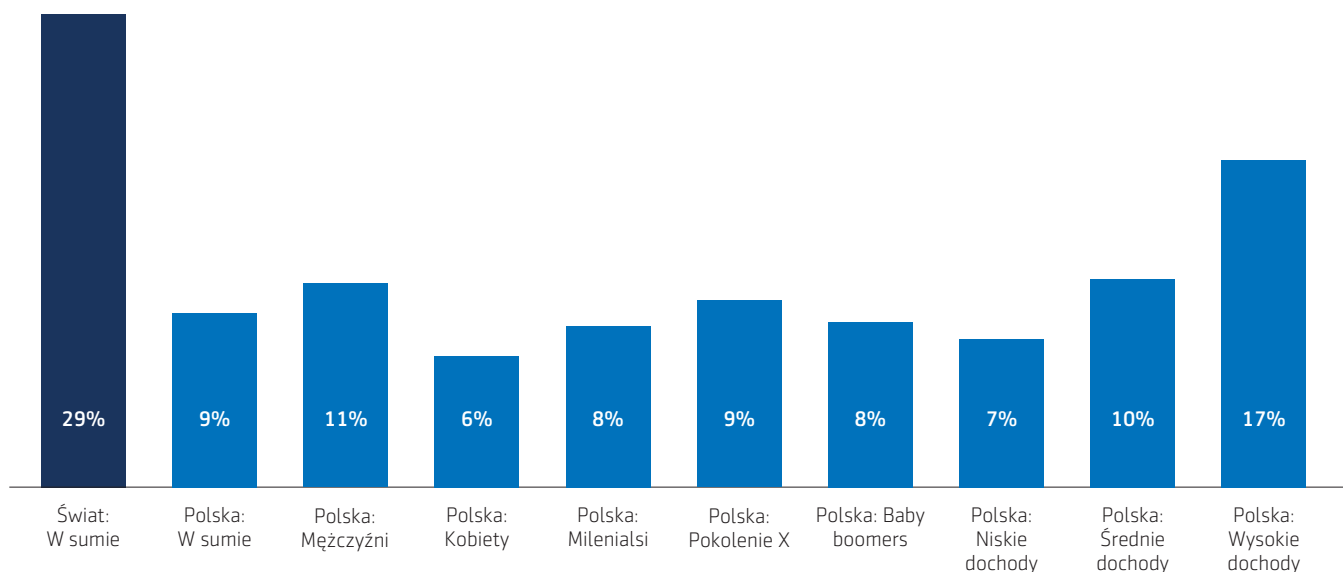
Zmiany wprowadzane w systemie

Obecnie Polacy są zdecydowanie mniej przekonani o możliwości zapewnienia sobie komfortowej emerytury niż mieszkańcy innych przebadanych krajów (9% w porównaniu z 29% globalnie). Należy zaznaczyć, że Polska obecnie plasuje się na 32. miejscu spośród 35 krajów OECD, jeśli chodzi o wskaźnik zastąpienia netto (to jest stosunku dochodu emerytalnego netto do zarobków przed emeryturą), który wynosi jedynie 39%⁶. Mężczyźni (11%) oraz osoby o wysokich dochodach (17%) wykazują nieznacznie większą pewność, jest jednak ona równie niska we wszystkich grupach demograficznych.

W historii ankiety Aegon Polska zawsze wypadła poniżej światowej średniej, a 9% pracowników pewnych swych możliwości zapewnienia sobie wygodnej emerytury to wzrost w stosunku do 2018 r. (Polska – 6%; świat – 25%), a tym bardziej względem 2015 r. (Polska – 4%; Świat – 22%). Choć na przestrzeni ostatnich kilku lat nastąpił nieznaczny wzrost wyniku Polski, wciąż bardzo niewielu pracowników jest zdania, że będzie ich stać na wygodną emeryturę.

Wykres 5. Zaledwie 9% pracowników w Polsce jest pewne, że uda im się zapewnić sobie wygodną emeryturę

■ Wynik netto, jeśli chodzi o osiągnięcie wystarczająco wysokiego przychodu na emeryturze

Zmiany nakreślone na stronach 9 i 10 przenoszą odpowiedzialność za gromadzenie oszczędności na emeryturę na pracownika. Przeciwdziałać temu ma wprowadzenie PPK, jednak będzie ono przebiegać stopniowo, poziom składki jest względnie niski, a pracownicy nie muszą w nich uczestniczyć. Jak pokazuje wykres 6., w Polsce występuje niezwykle niski poziom pewności co do możliwości przejścia na pełną emeryturę i utrzymania komfortu życia, nawet wśród osób o najwyższych zarobkach. Jedynie w Japonii odnotowano niższy odsetek pracowników (8%) pewnych, że będą w stanie po przejściu na emeryturę prowadzić komfortowe życie. Coraz większa odpowiedzialność za przygotowanie emerytalne przenoszona jest na pracowników, dlatego należy ułatwić im podejmowanie trudnych i skomplikowanych decyzji finansowych, utrzymanie dobrego stanu zdrowia i zgromadzenie środków na całą emeryturę.

Indeks Przygotowania Emerytalnego Aegon i rola pracowników

Rola pracowników w przygotowaniu się do emerytury stopniowo rośnie, jednak wciąż jest wiele do zrobienia. Ankieta Przygotowania Emerytalnego Aegon (przeprowadzona już ósmy rok z rzędu) mierzy poziom przygotowania emerytalnego osób pracujących przy stopniowym przenoszeniu odpowiedzialności na pracowników. Indeks ARRI (Aegon Retirement Readiness Index) stanowi coroczną ocenę ustalaną na podstawie sześciu elementów: trzech dotyczących ogólnej postawy i trzech dotyczących zachowań. Pytania te pokazuje diagram na stronie 12.

Jakie czynniki wpływają na wartość ARRI?

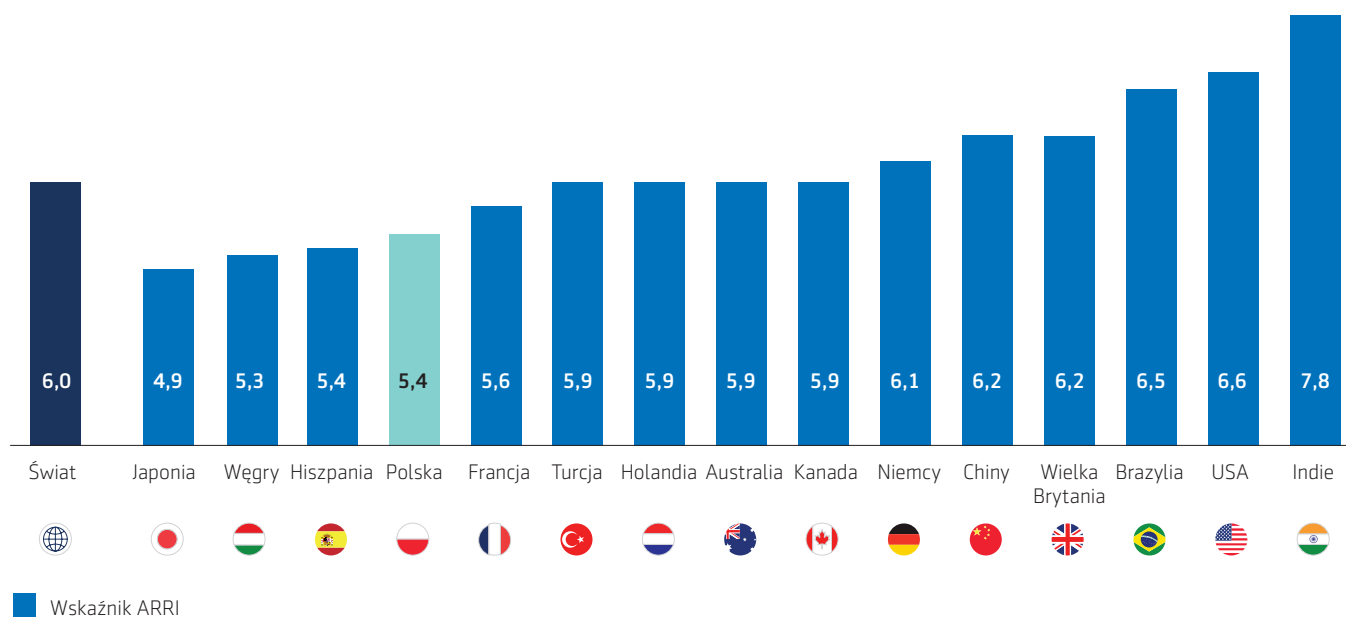

Indeks ARRI ocenia poziom przygotowania emerytalnego w skali od 0 do 10. Za wysoki uznaje się wynik między 8 a 10, za średni – między 6 a 7,9, a za niski – poniżej 6 (więcej informacji o indeksie ARRI i jego metodologii można znaleźć w Załączniku 1).

Polska uzyskała w tym roku niski wskaźnik ARRI (5,4), co plasuje ją na 12. miejscu spośród wszystkich 15 krajów ujętych w badaniu. Średnia światowa wzrosła w tym roku do poziomu 6,0. Polska jednak spadła z 10. miejsca (wynik 5,5), na którym uplasowała się w 2018 r. Pracownicy w Polsce osiągają wyniki niższe od średniej światowej w odpowiedziach na pytania dotyczące postawy i znacząco niższe w odpowiedziach na pytania dotyczące zachowań. Szczególnie słabo, w porównaniu z pracownikami z innych państw, wypadają Polacy, jeżeli chodzi o planowanie emerytury (pytanie 4.) i przygotowanie finansowe (pytanie 5.) – to znaczy, że ich plany emerytalne wymagają dopracowania i że nie odkładają oni wystarczająco dużo na emeryturę. Znajduje to odzwierciedlenie w statystykach OECD pokazujących, jaka część dochodów w gospodarstwie domowym odkładana jest na emeryturę. W Polsce w 2017 r. było to -0,85%, co oznacza, że Polacy średnio wycofują oszczędności emerytalne, a nie je gromadzą. Dla porównania, średnia UE wynosi 3,25%⁷.

Wprowadzenie PPK, programów oszczędzania z automatycznym zapisem, jest rozłożone na kilka nadchodzących lat. Dzięki temu wartość wskaźnika ARRI dla Polski może wzrosnąć, gdyż składki uczestników będą odkładane automatycznie. Choć możliwe, że poprawi to stopę zastąpienia, w Polsce powinno się kłaść nacisk na planowanie emerytury. Do tej pory pracownicze programy emerytalne cieszyły się ograniczoną popularnością. W ramach takich programów uczestnicy często otrzymują materiały, zachęty i wsparcie przy określaniu potrzeb finansowych na emeryturze i w ustaleniu, jakie działania podjąć, by osiągnąć wyznaczony cel. Większa pomoc w tym zakresie może pozwolić polskim pracownikom przygotowywać lepsze plany emerytalne.

Wykres 6. Polska zajmuje 12. miejsce w rankingu przygotowania emerytalnego

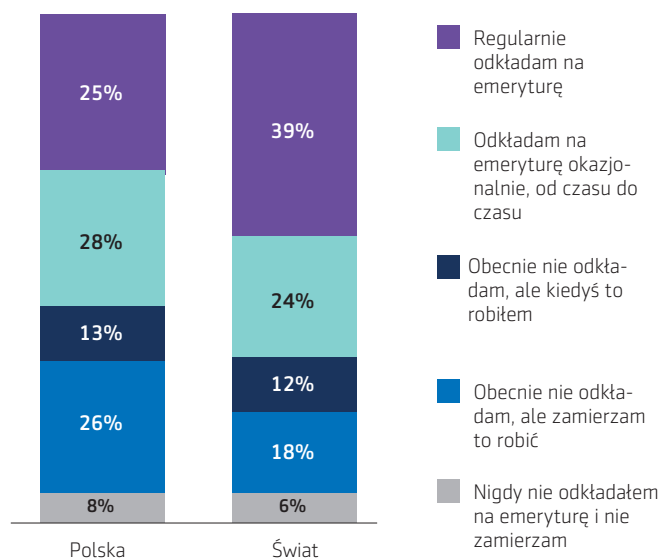
Wykres 6. pokazuje, że polscy pracownicy osiągają niski wskaźnik ARRI w porównaniu z innymi krajami. Choć poszczególne kraje mają różne systemy emerytalne, istnieją pewne uniwersalne działania, które mogą podejmować pracownicy. Poniżej zamieszczono opis pięciu podstawowych zasad oszczędzania na emeryturę opracowanych przez Aegon.

Pięć podstawowych zasad dotyczących oszczędzania na emeryturę

1 | Zaczynij oszczędzać wcześniej, oszczędzaj regularnie

Zaledwie jedna czwarta Polaków (25%) to osoby oszczędzające regularnie – czyli takie, które systematycznie odkładają pieniądze na emeryturę (w porównaniu z 39% w skali światowej). Wyrobienie w sobie nawyku oszczędzania (nawet jeśli chodzi o niewielkie kwoty) to najlepszy sposób na zgromadzenie oszczędności. Wczesne rozpoczęcie oszczędzania pozwoli pracownikom w pełni wykorzystać mechanizm procenta składanego. Pracownicy powinni wcześniej zacząć oszczędzać i robić to regularnie. Wprowadzenie PPK w najbliższym czasie może zachęcić do takiego działania. Cieszy natomiast, że kolejna jedna czwarta Polaków (26%) jeszcze nie oszczędza, ale ma taki zamiar.

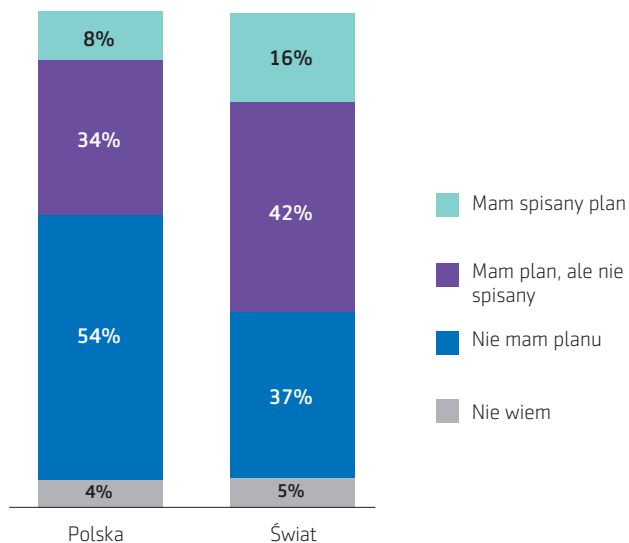
Wykres 7. Zaledwie jedna czwarta Polaków oszczędza regularnie

2 | Opracuj spisaną strategię emerytalną

Jedynie osiem procent pracujących Polaków to „stratedzy emerytalni”, czyli osoby mające spisany plan emerytalny. Kolejna jedna trzecia ma plan, ale niespisany. Niestety aż 54% Polaków w ogóle nie ma planu emerytalnego. Jak widać na wykresie 9., Polacy dużo rzadziej przygotowują plany emerytalne. Spisanie takiego planu pomoże go przemyśleć i pokaże pracownikom, ile pieniędzy będą potrzebować. Spisany plan będzie też dokumentem, który pomoże utrzymać samokontrolę i dyscyplinę w oszczędzaniu.

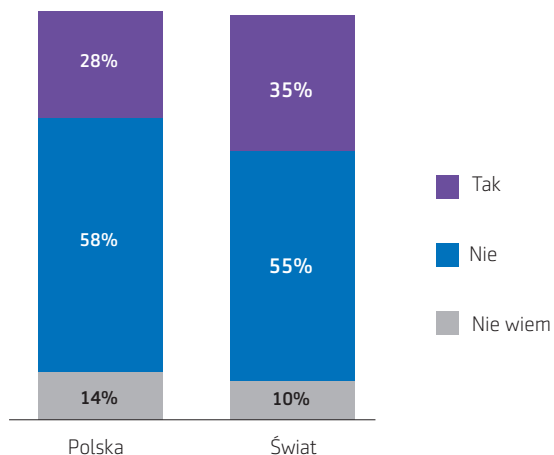
Wykres 8. Osiem procent pracujących Polaków to „stratedzy emerytalni”, czyli osoby mające spisany plan emerytalny

3 | Przygotuj plan awaryjny

Prawie trzy piąte pracujących Polaków (58%) nie ma planu awaryjnego na wypadek, gdyby nie byli w stanie dalej pracować przed osiągnięciem wieku emerytalnego. To niepokojąco wysoki wynik, biorąc pod uwagę możliwe konsekwencje wcześniejszego opuszczenia rynku pracy i zaprzestanie odkładania środków na emeryturę. Jest zatem niezwykle ważne, by pracownicy mieli plan gwarantujący im odpowiednie fundusze emerytalne na wypadek nieprzewidzianych okoliczności, zmuszających ich do przejścia na emeryturę przed planowanym terminem. W skali globalnej 39% osób będących na pełnej emeryturze przeszło na nią wcześniej, niż zamierzało. Na całym świecie najważniejszymi powodami wcześniejszego przejścia na emeryturę były zły stan zdrowia (34%), bezrobocie lub utrata pracy (27%).

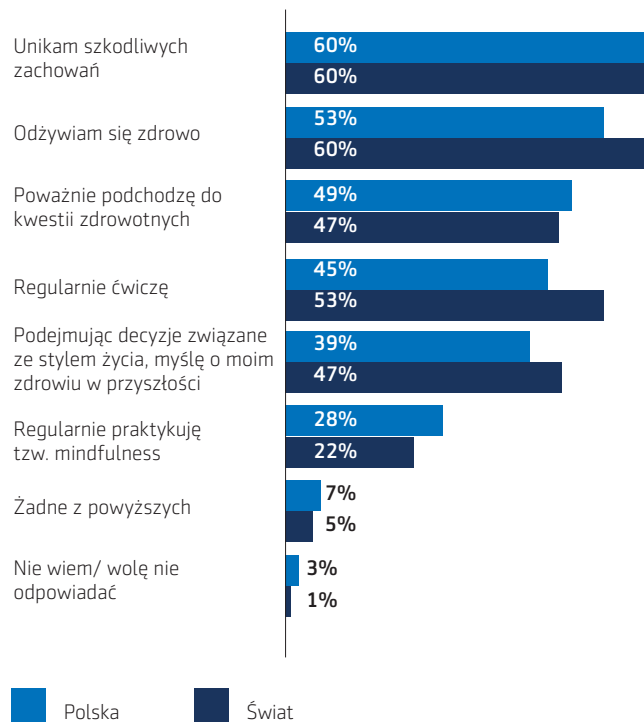
Wykres 9. Zaledwie jedna czwarta pracujących Polaków ma plan awaryjny na wypadek, gdyby nie byli w stanie dalej pracować przed osiągnięciem wieku emerytalnego

4 | Prowadź zdrowy styl życia

Zachowanie sprawności i dobrego stanu zdrowia może pomóc pracownikom dłużej utrzymać się na rynku pracy, co z kolei pozwoli im odłożyć więcej na emeryturę i później zacząć korzystać z oszczędności. Oznacza też, że w momencie osiągnięcia wieku emerytalnego będą mogli cieszyć się aktywną emeryturą i ponosić mniejsze koszty opieki zdrowotnej. W części 1. przedstawiono obawy Polaków związane ze zdrowiem na emeryturze, jednak zaledwie ok. 50% z nich w przeszłości podejmowało działania prozdrowotne. Sześćdziesiąt procent Polaków unika szkodliwych zachowań (nadużywania alkoholu, palenia papierosów), 49% poważnie podchodzi do kwestii związanych ze zdrowiem, czyli regularnie się bada, a 28% regularnie praktykuje tzw. mindfulness, czyli ćwiczenia umysłu. Kilka prozdrowotnych zachowań jest w Polsce rzadziej praktykowanych niż gdzie indziej, jak np. zdrowe odżywianie (53% w porównaniu z 60% w skali globalnej), regularne ćwiczenia (45% w porównaniu z 53%) oraz uwzględnianie długofalowych konsekwencji przy dokonywaniu wyborów życiowych (39% w porównaniu z 47%). Jak wynika z omówienia zawartego w części 1., Polacy obawiają się utraty zdrowia fizycznego na emeryturze i obecny stan zdrowia uznają za priorytet. Mając to na uwadze, zwiększenie aktywności prozdrowotnych mogłoby pomóc Polakom zachować zdrowie i zmniejszyć obawy związane z pogorszeniem stanu zdrowia na emeryturze.

Wykres 10. Trzy na pięć osób w Polsce unika szkodliwych zachowań, a ponad połowa zdrowo się odżywia

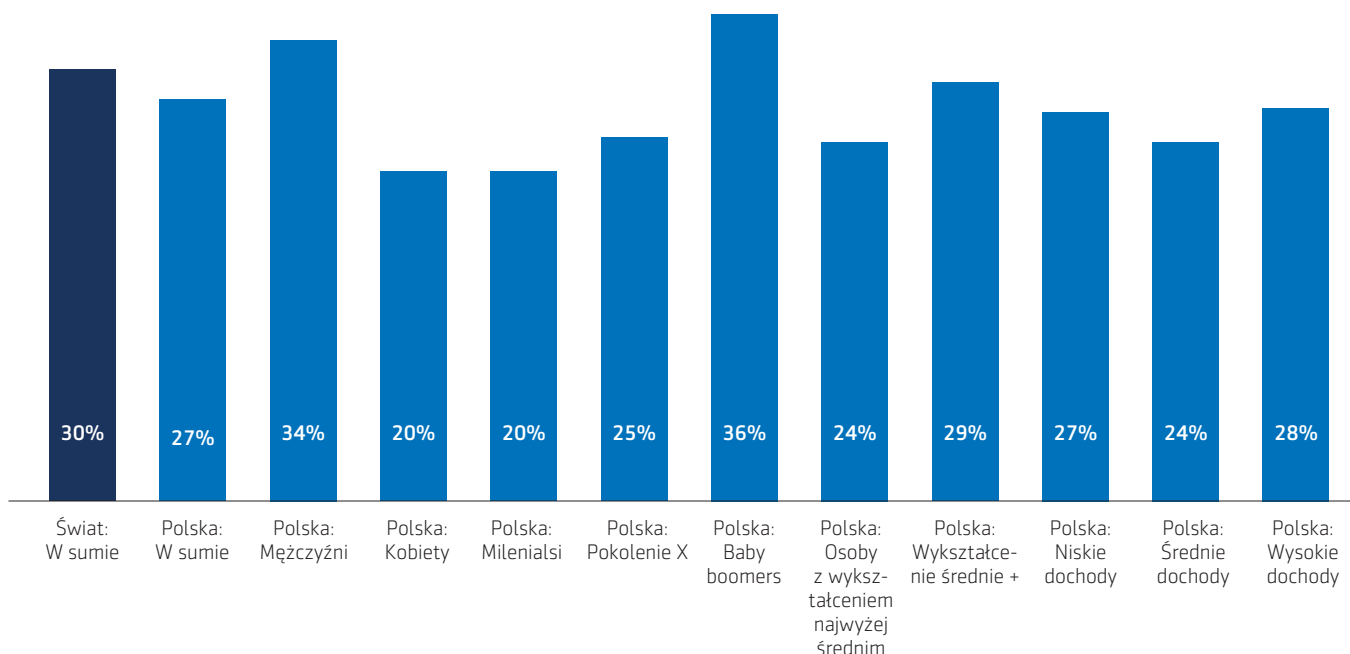
5 | Nauka przez całe życie

Dobre przygotowanie do emerytury wymaga też adaptacji do warunków rynku i zdobywania nowych umiejętności przez osoby w każdym wieku. Jednak zaledwie 20% Polaków uznaje naukę przez całe życie za priorytet. Ważne, by wszyscy pracujący dbali o aktualność i rozwój swoich kwalifikacji, by mogli dostosowywać się do zmieniającego się rynku pracy.

Przy coraz większej odpowiedzialności za planowanie finansów w ramach przygotowania do emerytury nakładanej na pracownika, konieczne jest, by wszyscy pracownicy dobrze rozumieli kwestie finansowe. Bazując na metodzie opracowanej przez dr Annamarię Lusardi oraz dr Olivię S. Mitchell w 2004 r., ankieta ocenia wiedzę z zakresu finansów u mieszkańców 15 państw. Lusardi i Mitchell opracowały tzw. „wielką trójkę” pytań badających stopień zrozumienia procentu składanego, inflacji i dywersyfikacji ryzyka (patrz Załącznik 2). Pytania sprawdzają więc faktyczną wiedzę dotyczącą tych zagadnień, a nie wiedzę deklarowaną przez pracowników. Wyniki ankiety potwierdzają wyniki badań Lusardi i Mitchell, zgodnie z którymi wiedza o finansach ogólnie na świecie jest dosyć niska. Zaledwie 30% osób udzieliło poprawnej odpowiedzi na wszystkie trzy pytania. W Polsce wynik wynosi nieco powyżej jednej czwartej respondentów (27%).

Istnieją dwie grupy ryzyka, w których wynik był niższy niż średnia dla Polski: kobiety (20%) i milenialsi (20%). Milenialsi poradzi sobie szczególnie słabo z pytaniem dotyczącym inflacji, zaledwie połowa z nich udzieliła na nie poprawnej odpowiedzi (51%). Starsi ludzie przeżyli inflację z przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych minionego stulecia i dlatego lepiej rozumieją ten mechanizm (pokolenie X – 66%, baby boomers – 78%). Należy dołożyć starań, by zwiększyć poziom wiedzy o finansach i tym samym zapewnić pracownikom umiejętności i wiedzę niezbędne do przejścia odpowiedzialności za długofalowe planowanie finansowe. Zrozumienie podstaw inwestowania w różne produkty i aktywa pomoże Polakom zgromadzić oszczędności na przyszłość.

Wykres 11. Jedna czwarta Polaków udzieliła poprawnej odpowiedzi na wszystkie pytania z „wielkiej trójki” pytań z zakresu wiedzy o finansach

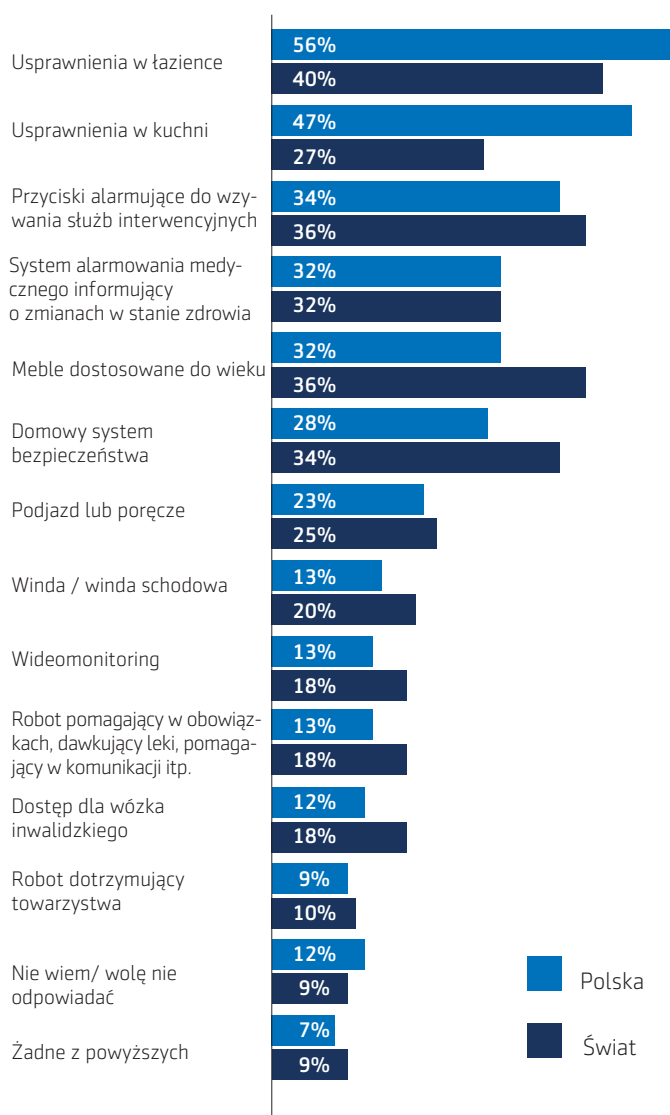

Część 3: Wizja otoczenia przyjaznego osobom starszym

W porównaniu z innymi państwami UE społeczeństwo polskie jest obecnie względnie młode, jednak przewiduje się, że mediana wieku będzie rosła. Jej wartość zmieni się od 38,6 lat w 2013 r. do 41,4 lat w 2020 roku i 52,0 lat w 2050 roku⁸. Wraz ze starzeniem się populacji konieczne będzie lepsze dopasowanie warunków, w których będą żyły osoby starsze, do ich potrzeb.

Możliwość pozostania we własnym domu w starszym wieku może zarówno mieć znaczenie emocjonalne, jak i pomóc zachować niezależność – szczególnie w Polsce, gdzie liczba właścicieli domów i mieszkań jest jedną z najwyższych w Europie⁹. W ankiecie zapytano uczestników, jakie funkcjonalności i urządzenia planują mieć w swoich domach na starość. Dla Polaków na szczycie listy plasują się udogodnienia w łazience (56%) i kuchni (47%), znacząco bardziej popularne niż średnio na świecie (odpowiednio 40% i 27%).

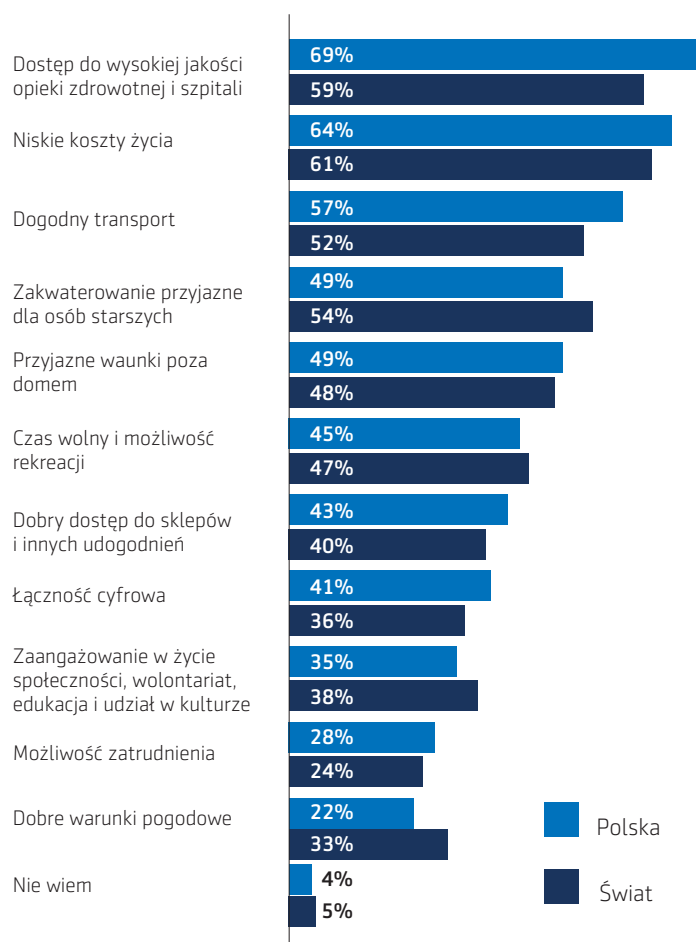
Wykres 12. Udogodnienia w łazience i kuchni to najczęściej wskazywane funkcjonalności ułatwiające osobom starszym życie w domu

Na szczycie listy warunków niezbędnych zdaniem Polaków do stworzenia otoczenia przyjaznego osobom starszym plasują się dostęp do szpitala (69%), niskie koszty życia (64%) oraz dogodny transport (57%). Najważniejszy z wyżej wymienionych czynników, dostęp do doskonałej opieki zdrowotnej i szpitali, jest w Polsce wymieniany częściej niż w innych krajach (69% w porównaniu z 59% w skali globalnej). Choć w Polsce funkcjonuje państwowy system opieki medycznej, jest on niedofinansowany. Wydatki na publiczną służbę zdrowia wyniosły zaledwie 4,4% produktu krajowego brutto (PKB) w 2015 r., a na 1000 osób przypada zaledwie 2,3 lekarza, co stanowi najniższy wynik w Europie. Rząd deklaruje zwiększanie wydatków i podjęcie niezbędnych kroków, by poprawić jakość usług w sektorze medycznym. Opinia publiczna obawia się jednak, czy okaże się to wystarczające.

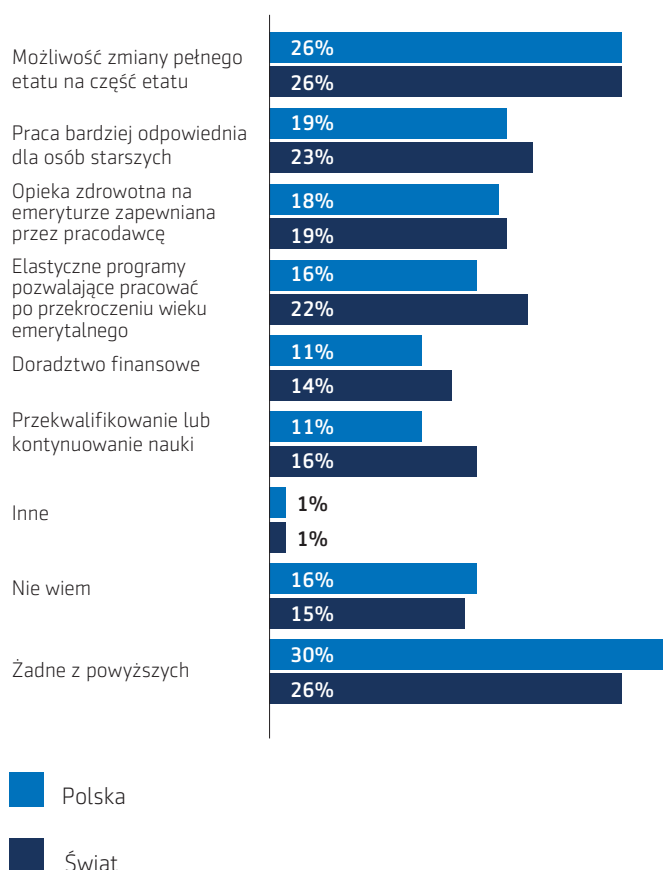
Należy zauważyć, że możliwość zatrudnienia znajduje się na końcu listy, za konieczne uważa ją tylko 28% Polaków (przy 24% w skali globalnej). Dzieje się tak mimo ogólnego konsensusu, według którego na całym świecie w przyszłości konieczne będzie wydłużenie czasu pracy, a nawet kontynuowanie jej na emeryturze. Można jednak twierdzić, że obniżenie ustawowego wieku emerytalnego w Polsce może sprawić, że niepracowanie w starszym wieku będzie wydawać się normą.

Wykres 13. Dostęp do wysokiej jakości opieki zdrowotnej i szpitali oraz niskie koszty życia są najważniejszymi elementami otoczenia przyjaznego osobom starszym

Niewielu pracowników w Polsce deklaruje, że ich pracodawcy pomagają w przejściu na emeryturę. Zaledwie 16% pracujących Polaków twierdzi, że zaoferowano im rozwiązania umożliwiające pracę po przekroczeniu zwyczajowego wieku emerytalnego (w porównaniu z 22% w skali globalnej). Jedynie 11% pracujących Polaków ma możliwość przekwalifikowania się i dostęp do szkoleń pozwalających aktualizować posiadane umiejętności. Możliwość zmiany pełnego etatu na jego część dostępna jest jedynie dla jednej czwartej pracowników w Polsce (26% w Polsce i na świecie). To dość niepokojące, biorąc pod uwagę, że długość życia na całym świecie zwiększa się i pracownicy będą musieli pracować dłużej, by sfinansować coraz dłuższą emeryturę. Pojawia się potrzeba opracowania strategii zachęt i usunięcia przeszkód, by dłużej zatrzymać pracowników na rynku pracy.

Wykres 14. Zaledwie 16% pracowników w Polsce twierdzi, że pracodawca ma do zaoferowania elastyczne plany emerytalne pozwalające im pracować po przekroczeniu wieku emerytalnego

Część 4: Praca nad nową umową społeczną

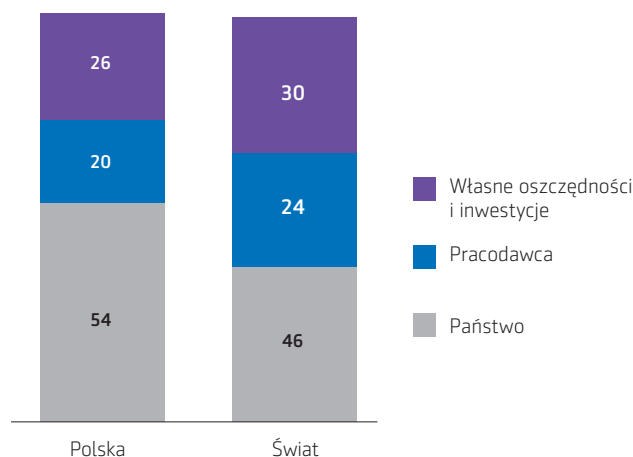
Spółeczeństwo polskie starzeje się: współczynnik dzietności spadł z 2,98 w roku 1960 do 1,32 w 2015, a oczekiwana długość życia wydłużyła się od upadku komunizmu. Krajowy wskaźnik obciążenia demograficznego (stosunek osób w wieku 65 lat do osób w wieku 15-64) wyniósł w 2016 r. 23,7% i nie wykazuje tendencji spadkowych. Prognozy populacyjne dla Polski opracowane przez Eurostat na podstawie wyników z 2015 r. przewidują, że wskaźnik obciążenia demograficznego dla Polski w 2060 r. wzrośnie do 64,9%¹¹. Dla porównania, średni wskaźnik w krajach członkowskich UE wynosił w 2015 r. 29,6%, lecz oczekuje się, że wzrośnie on w 2060 r. jedynie do 51,6%. Spośród wszystkich 28 krajów członkowskich UE tylko Łotwa (65,9%) i Grecja (67,2%) mają wyższy od Polski oczekiwany współczynnik obciążenia dla następnych dziesięcioleci.

Populacja Polski ma ulec zmniejszeniu o 15% do 2050 r. i jednocześnie dramatycznie się zestarzeć. Udział populacji w wieku ponad 80 lat ma wzrosnąć z 4% do 10,4% do roku 2050¹². Wywiera to presję na populację osób w wieku roboczym, która wspiera system ubezpieczeń społecznych i niesie za sobą olbrzymie konsekwencje w zakresie finansowania emerytur, opieki zdrowotnej i społecznej. Nakłada też na pracowników odpowiedzialność za dbanie o siebie i stawia pytania o to, jak społeczeństwo i otoczenie przystosuje się do tak dużej liczby osób starszych.

Co ważne, Polacy mają świadomość, że presja na system emerytalny rośnie wraz ze starzeniem się populacji. W chwili obecnej w Polsce panują raczej pesymistyczne nastroje w związku z emeryturą.

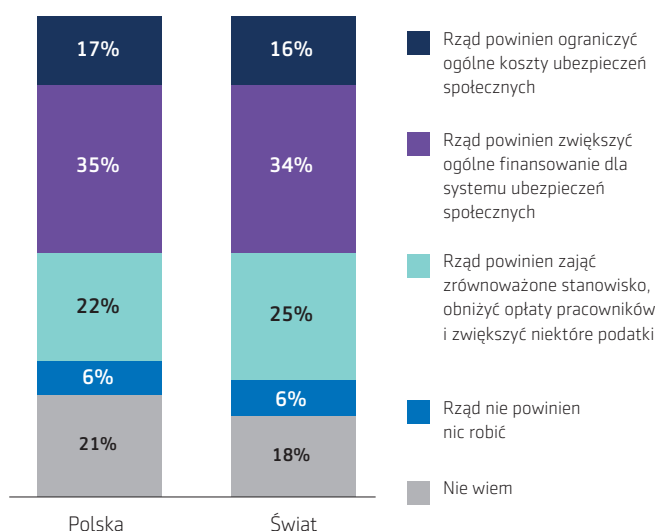
Polacy oczekują, że środki finansowe na późniejsze lata życia będą w 54% pochodzić od państwa w postaci emerytury (w porównaniu z 46% w skali globalnej). Jedną czwartą (26%) zapewnić mają oszczędności i inwestycje, a jedną piątą (20%) pracodawca. W części 2. pokazano, że w Polsce obecnie dochodzi do przeniesienia odpowiedzialności. Większego znaczenia nabierają indywidualne konta oszczędnościowe i pracownicze plany oszczędnościowe (za pośrednictwem IKE i PPK), przy potencjalnym zmniejszeniu roli od państwowego systemu ubezpieczeń społecznych. By zwiększyć szanse na osiągnięcie przez pracowników odpowiedniego poziomu przygotowania emerytalnego, niezbędna jest ściślejsza współpraca między wszystkimi trzema stronami umowy społecznej.

Wykres 15. Zgodnie z oczekiwaniami Polaków ponad połowa dochodów na emeryturze ma pochodzić od państwa

Pomimo niedawnych zmian wprowadzanych przez rząd (patrz strony 9-10), choć koszty systemu ubezpieczeń społecznych stają się coraz większym problemem ze względu na starzejące się społeczeństwo, ponad jedna trzecia (35%) Polaków uważa, że rząd powinien zwiększyć ogólne finansowanie na system ubezpieczeń społecznych (podobnie do średniej światowej wynoszącej 34%). Siedemnaście procent zajmuje przeciwne stanowisko i twierdzi, że rząd powinien zmniejszyć ogólny fundusz ubezpieczeń społecznych (podobnie do wyniku globalnego wynoszącego 16%). Pomiedzy tymi dwoma stanowiskami znajduje się 22% Polaków (25% ankietowanych globalnie), którzy są zdania, że rząd powinien zachować zrównoważoną postawę, zmniejszając nieco opłaty ponoszone przez poszczególnych pracowników i podnosząc niektóre podatki.

Wykres 16. Ponad jedna trzecia Polaków uważa, że rząd powinien zwiększyć ogólne fundusze na ubezpieczenia społeczne przy starzejącej się populacji

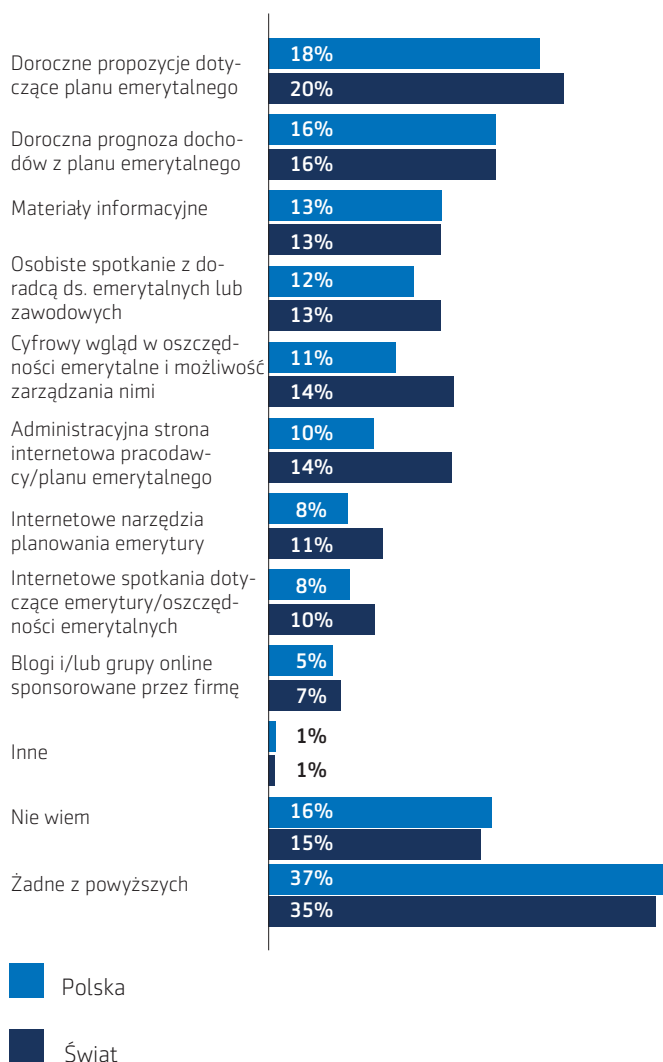

Polski rząd powinien odegrać ważną rolę i wspierać Polaków w świadomym planowaniu emerytury, zarówno poprzez istniejący system ubezpieczeń społecznych, jak i przygotowanie mechanizmów niezbędnych do stworzenia nowej umowy społecznej. Biorąc pod uwagę zaplanowane na październik 2019 r. wybory parlamentarne, ważnym zadaniem dla nowego rządu będzie zaplanowanie rozsądnej długoterminowej strategii wsparcia dla pracowników i pracodawców, by stworzyć i podtrzymać nową umowę społeczną.

Pracodawcy w Polsce mają odgrywać coraz większą rolę w pomaganiu swoim pracownikom w przygotowaniu się do emerytury. W nadchodzących latach pracodawcy zaczną stopniowo wprowadzać plany emerytalne automatycznie odprowadzające składki od dochodu brutto, wspierane dodatkowo przez składki od pracowników. Na przykład efektem wprowadzenia podobnego do PPK programu typu auto-enrollment w Wielkiej Brytanii w 2012 r. był wzrost od 2013 r. wskaźnika ARRI dla tego kraju (przy jednorazowym spadku w 2018 r.).

Pracodawcy mają do dyspozycji również inne sposoby, by pomóc pracownikom zrozumieć plany emerytalne i oszczędnościowe. Choć na całym świecie są one dość rzadko stosowane, to i tak pracodawcy w Polsce wypadają w niektórych dziedzinach gorzej niż pracodawcy w innych państwach. Osiemnaście procent polskich pracowników twierdzi, że ich pracodawcy przedstawiają im corocznie propozycje dotyczące planu emerytalnego (średnia globalna: 20%), 16% otrzymuje doroczne prognozy dochodów z programu emerytalnego (na świecie: 16%), a 13% otrzymuje materiały informacyjne na temat emerytury (na świecie: 13%). Ogółem 37% pracowników w Polsce twierdzi, że ich obecni pracodawcy nie oferują żadnej pomocy w przygotowaniu się do emerytury. Wspomniane najważniejsze elementy mogą pomóc pracownikom zaplanować przyszłość i przewidzieć, jakich dochodów mogą się spodziewać na emeryturze.

Table 17. Jeden na trzech pracowników nie ma obecnie dostępu do żadnych usług emerytalnych

Poziom indywidualnych oszczędności pracowników musi się zmienić, by zwiększyć poziom przygotowania emerytalnego. Można to osiągnąć dzięki silnemu rynkowi usług finansowych, dającemu dostęp do wielu różnych produktów, spośród których pracownicy będą mogli wybierać, gdy osiągną wiek emerytalny. Dzisiejszym pracownikom potrzebny będzie dostęp do produktów finansowych gwarantujących, że ich oszczędności wystarczą im na resztę życia, i chroniących ich fundusze przed różnymi długofalowymi czynnikami ryzyka, jak inflacja czy ryzyko inwestycyjne, a także na wypadek bardzo długiego życia. Jest to szczególnie ważne, biorąc pod uwagę, że rozwiązania w ramach trzeciego filaru emerytalnego w Polsce nie zapewniają zabezpieczenia na całe życie. Przy wszystkich zaletach PPK, kształtujących u pracowników nawyk oszczędzania, uczestnicy otrzymają 25% zgromadzonego kapitału w wieku 60 lat, a pozostałe 75% zostanie im wypłacone w 120 miesięcznych ratach. Tym samym fundusze z tego programu skończą się w wieku 70 lat.

Jasne jest, że żadna ze stron – czy to rząd, pracodawcy, czy pracownicy, czy nawet szerzej pojęty sektor finansowy – nie będzie w stanie samodzielnie poprawić przygotowania emerytalnego. Wszyscy partnerzy umowy społecznej muszą jednak podejmować działania, by stworzyć środowisko umożliwiające pracownikom przejęcie odpowiedzialności za zagwarantowanie sobie bezpiecznej i komfortowej emerytury.

Część 5: Rekomendacje

Zgodnie z zaleceniami poprzedniego rocznego raportu z wyników ankiety przygotowania emerytalnego Aegon, potrzebna jest nowa umowa społeczna, by zagwarantować bezpieczną i zdrową emeryturę starzejącemu się społeczeństwu. Poniżej zamieszczamy rekomendacje, których celem jest pomoc pracownikom, pracodawcom, rządowi i innym stronom nowej umowy społecznej w przyjęciu bardziej holistycznego podejścia, ze szczególnym uwzględnieniem faktu starzenia się społeczeństwa.

Pracownik

Opracuj plan oszczędzania na swoją emeryturę. Ustal cele związane z emeryturą, stwórz plan zakładający czas i sposób przejścia na emeryturę, wyznacz własne cele na czas emerytury, upragnione miejsce zamieszkania i fundusze niezbędne do osiągnięcia tych celów.:

- Ustal docelowy poziom oszczędności emerytalnych i opracuj pisemny plan, który uwzględni przewidywane świadczenia emerytalne, świadczenia z programów pracowniczych i dodatkowe indywidualne oszczędności potrzebne, by osiągnąć upragniony dochód na emeryturze.
- Poświęć czas, by zdobyć podstawową wiedzę o finansach: skorzystaj z internetowych kalkulatorów i materiałów informacyjnych dotyczących oszczędzania, programów emerytalnych i państwowych emerytur, jak również dostępnych produktów inwestycyjnych, by osiągnąć określony cel. Specjaliści od finansów mogą pomóc Ci opracować strategię oszczędzania i inwestycji.
- Zaczynaj oszczędzać wcześniej i rób to regularnie. Najłatwiejszym sposobem, by to osiągnąć, będzie odkładanie składki z wynagrodzenia za pośrednictwem programu emerytalnego prowadzonego przez pracodawcę.
- Ustal plan awaryjny na wypadek, gdybyś do momentu przejścia na emeryturę nie osiągnął założonego poziomu oszczędności. Ubezpieczenie na życie, na wypadek niepełnosprawności lub poważnej choroby (np. raka) może stanowić ochronę dochodu na wypadek jego utraty z powodu nieprzewidywanych okoliczności. Ubezpieczenie zdrowotne może pomóc sfinansować długotrwałą i drogą opiekę medyczną.
- Uporaj się z długami i załóż awaryjne konto oszczędnościowe, by wyeliminować lub zminimalizować potrzebę korzystania z oszczędności emerytalnych, jeśli pojawią się nieprzewidywane wydatki.

- Prowadź zdrowy, aktywny styl życia. Dobre zdrowie i kondycja fizyczna zminimalizują ryzyko wcześniejszego opuszczenia rynku pracy ze względu na niepełnosprawność, zły stan zdrowia, a także ograniczą potrzebę długotrwałej opieki na starość i związane z nią wydatki.
- Ucz się przez całe życie i dbaj o podnoszenie swoich kwalifikacji. Nauka nowych umiejętności i dbanie o te, które już mamy, może pomóc pracownikom przygotować się do zmian na rynku pracy, znaleźć nową pracę i pracować dłużej.

Pracodawcy

Pracodawcy odgrywają znaczącą rolę we wspomaganiu pracowników w ich przygotowaniach do bezpiecznej emerytury:

- **Uruchom zakładowy program oszczędności emerytalnych** dla pracowników (na przykład PPK). Zaprojektuj zakładowy plan oszczędności emerytalnych obejmujący następujące elementy:
 - Automatyczną rejestrację pracowników do programu, by zaradzić ich bierności (z opcją odstąpienia) i zwiększanie kwot przeznaczanych na oszczędności w ustalonych momentach kariery (np. przy podwyżce, przepracowaniu konkretnej liczby lat).
 - Wpłacaj więcej niż wymagane minimum. Wspieraj pracowników i zachęcaj ich do oszczędzania dzięki wpłacaniu więcej niż minimum, które w PPK wynosi 1,5% pensji brutto.
- Przygotuj pracowników do przejścia na emeryturę, zapewniając im odpowiednie informacje. Udostępnij pracownikom informacje na temat wieku gwarantującego świadczenia w ramach programów emerytalnych, jak również zapewnij im dostęp do informacji o świadczeniach z systemu ubezpieczeń społecznych i innych rządowych świadczeniach emerytalnych. Przypominaj o tym wszystkim pracownikom zbliżającym się do wieku emerytalnego.
 - Daj pracownikom możliwość elastycznego przejścia na emeryturę, np. poprzez możliwość ograniczenia czasu pracy lub zmiany trybu pracy, przy jednoczesnym braku wpływu na pracownicze świadczenia emerytalne.
 - Uwzględniaj fizyczne i mentalne ograniczenia pracowników pojawiające się z wiekiem, podobnie jak pracodawcy, którzy dostosowują się do pracowników z niepełnosprawnościami. Mogą to być na przykład: ergonomiczne wyposażenie biura, łatwy dostęp do wyjść i toalet, poprawa oświetlenia itp.

- **Zapewnij benefity pracownicze, które pomogą pracownikom osiągnąć bezpieczeństwo finansowe i zdrowotne:**

- Programy edukacyjne i szkoleniowe pozwolą pracownikom udoskonalić już posiadane umiejętności, jak również zdobyć nowe, które pomogą im przygotować się na zmiany na rynku pracy i wciąż przynosić firmie korzyści na późniejszych etapach kariery.
- Ubezpieczenia na życie, na wypadek niepełnosprawności, zdrowotne i inne ubezpieczenia w miejscu pracy. Produkty gwarantujące ochronę dochodu dostępne w miejscu pracy są często tańsze i łatwiej dostępne niż podobne ubezpieczenia kupowane indywidualnie. Mogą one również stać się elementem dobrego planu emerytalnego.
- Programy typu wellness i inne rozwiązania zachęcające do zdrowego i aktywnego stylu życia, jak sprzęt do ćwiczeń, szkolenia z rozwoju osobistego czy dostęp do zdrowego jedzenia i przekąsek.

Państwo

Pomoc obywatelom w przygotowaniu się do bezpiecznej i zdrowej emerytury leży w żywotnym interesie państwa, ponieważ pozwala obniżyć presję budżetową związaną ze zwiększającymi się świadczeniami przy rosnącej długości życia. Konkretnie działania, które państwo może podejmować, by pomóc pracownikom osiągnąć bezpieczną emeryturę oraz zapewnić im zdrowe i aktywne życie, obejmują:

- Zapewnienie trwałości świadczeń społecznych poprzez niezbędne reformy uwzględniające rosnącą długość życia i starzejące się społeczeństwo (względem liczby osób wchodzących w wiek produkcyjny).
- Reforma Kodeksu pracy i przepisów dotyczących świadczeń pracowniczych, by uwzględnić osoby starsze i umożliwić im stopniowe przechodzenie na emeryturę bez negatywnego wpływu na świadczenia emerytalne.
- Włączenie wiedzy o finansach i zdrowiu do programów szkolnych. Nauka w szkole o oszczędzaniu, inwestowaniu i zdrowym stylu życia może pomóc przyszłym pracownikom zrozumieć potrzebę finansowego zabezpieczenia się oraz prowadzenia zdrowego i aktywnego stylu życia.
- Zmiana sposobu planowania urbanistycznego i budowy infrastruktury, która umożliwi ludziom starzenie się we własnych domach i aktywną starość. Obejmuje to opracowywanie projektów budowlanych umożliwiających ludziom starszym o pogarszającym się stanie zdrowia pełne korzystanie z mieszkania, jak również plany komunikacji pozwalające takim osobom łatwo dotrzeć na miejsce pracy i uczestniczyć w życiu społecznym.

- Rozwój innowacyjnych rozwiązań i technologii. Rząd powinien ograniczać trudności administracyjne związane z technologiami i innowacjami zaprojektowanymi dla osób starszych i zachęcać do ich opracowywania i wdrażania.
- Promocja pozytywnego obrazu starości i kultura przyjazna osobom starszym. Rządy powinny przeprowadzić zmianę społecznego odbioru osób starszych i emerytów, by tworzyć pozytywny wizerunek starości i kulturę przyjazną osobom starszym. Rządowe programy i polityki mogą pomóc promować wartość osób starszych dla gospodarki i społeczeństwa, a także umożliwić im pełną integrację społeczną.

Specjaliści z dziedziny finansów, medycyny, edukatorzy i aktywiści

Jako partnerzy umowy społecznej, specjaliści z zakresu finansów, edukatorzy i aktywiści muszą edukować obywateli w zakresie tematów finansowych i wspierać ich w tworzeniu planów oszczędnościowych dostosowanych do zmieniającego się świata.

- **Edukacja finansowa.** W szkołach powinno się wyjaśniać znaczenie wcześniej rozpoczętego i systematycznego oszczędzania oraz przygotowywać młodzież od strony finansowej do życia w zmieniającym się świecie.
- **Specjaliści od finansów pokazujący, jak osiągnąć cele.** Obejmuje to pomoc klientom w opracowaniu pisemnej strategii emerytalnej i planu finansowego, w tym planu awaryjnego.
- **Przygotowanie testamentu, wytycznych medycznych i pełnomocnictw.** W planach należy uwzględnić rozwiązania ułatwiające bezproblemowe przekazanie prawa do podejmowania decyzji finansowych i medycznych innym osobom w razie pogorszenia się zdrowia psychicznego oszczędzającego lub jego śmierci.
- **Specjaliści z zakresu medycyny, edukatorzy i aktywiści:** nauka zasad zdrowej i zbilansowanej diety oraz uświadamianie znaczenia ćwiczeń fizycznych i ruchu. Prowadzenie zdrowego i aktywnego stylu życia może pomóc w zwalczaniu chorób przewlekłych, takich jak cukrzyca czy choroby serca, często występujących u osób starszych, i pozwolić dłużej zachować aktywność.

Załącznik 1: Metodologia ARRI

Indeks Przygotowania Emerytalnego ARRI 2019 opiera się na próbie 14 400 pracowników i został opracowany w celu pomiaru postaw i zachowań związanych z planowaniem emerytalnym. Zadano sześć pytań ankietowych (znanych jako zmienne predykcyjne): trzy odnoszące się do ogólnego podejścia oraz trzy dotyczące ogólnych kwestii behawioralnych:

1. **Odpowiedzialność osobista** za dochód w okresie emerytalnym
2. **Poziom świadomości** potrzeby planowania emerytalnego
3. **Możliwości finansowe/wiedza** w zakresie kwestii finansowych dotyczących planów emerytalnych
4. **Planowanie emerytalne** – poziom rozwoju planów
5. **Przygotowanie finansowe** do przejścia na emeryturę
6. **Zastępowanie dochodu** – poziom przewidywanej zastępowalności

Oprócz tych pytań zadawane jest pytanie o zmienną zależną, które dotyczy podejścia do oszczędzania. Zidentyfikowano pięć typów osób oszczędzających: oszczędzające regularnie, oszczędzające sporadycznie, oszczędzające w przeszłości, planujące oszczędzać i nieoszczędzające wcale. W celu utworze-

nia indeksu, wyniki zmiennych predykcyjnych zostały skorelowane ze zmienną zależną w celu uzyskania miary oddziaływania (zwanej wartością R). Oblicza się średnie wyniki zmiennych predykcyjnych i mnoży każdy średni wynik przez jego wartość R. Aby uzyskać wynik ARRI, sumuje się wyniki, a następnie dzieli je przez sumę wszystkich korelacji.

Uwaga na temat skutków zwiększenia liczby krajów biorących udział w badaniu z roku na rok:

Pierwsze Badanie Przygotowania Emerytalnego Aegon, opublikowane w 2012 r., opierało się na badaniach przeprowadzonych w dziewięciu krajach. Odrębne badanie w Japonii zostało przeprowadzone i zgłoszone w późniejszym okresie tego roku. W związku z tym uznaje się, że w 2012 r. zbadano 10 krajów. W 2013 r. dodano dwa nowe kraje (Kanadę i Chiny), dzięki czemu ich liczba wzrosła do 12. W 2014 r. dodano kolejne trzy kraje (Brazylie, Indii i Turcji), co zwiększyło pulę do 15. W 2015 r. ogólna wielkość badania została utrzymana na poziomie 15 krajów (dodano Australię, usunięto Szwecję). Od 2015 roku kraje objęte badaniem pozostały takie same.

Załącznik 2: Odpowiedzi na „wielką trójkę” pytań dotyczących wiedzy o finansach

Poprawne odpowiedzi na pytania zaznaczono na zielono.

 <p>Pytanie 1 – Przypuśćmy, że masz 100 złotych na rachunku oszczędnościowym, a odsetki wynoszą 2% w skali roku. Ile twoim zdaniem będziesz mieć na koncie po 5 latach, jeśli pozostawisz tam środki?</p>	<p>☒ Więcej niż 102 złote</p> <p>☐ Dokładnie 102 złote</p> <p>☐ Mniej niż 102 złote</p> <p>☐ Nie wiem</p> <p>☐ Odmowa odpowiedzi</p>
 <p>Pytanie 2 – Wyobraź sobie, że stawka oprocentowania na twoim koncie oszczędnościowym wynosiła 1% w skali roku, a inflacja wyniosła 2% w skali roku. Ile po roku mógłbyś kupić za pieniądze odłożone na koncie?</p>	<p>☐ Więcej niż teraz</p> <p>☐ Dokładnie tyle samo co teraz</p> <p>☒ Mniej niż teraz</p> <p>☐ Nie wiem</p> <p>☐ Odmowa odpowiedzi</p>
 <p>Pytanie 3 – Czy twoim zdaniem poniższe zdanie jest prawdziwe czy fałszywe: „Zakup akcji jednej firmy zwykle gwarantuje bezpieczniejszy zysk niż udział w funduszu wspólnego inwestowania”?</p>	<p>☐ Prawda</p> <p>☒ Fałsz</p> <p>☐ Nie wiem</p> <p>☐ Odmowa odpowiedzi</p>

Przypisy

- ¹ GHK, [Study on Volunteering in the European Union – Country Report Poland](#). Study on behalf of the European Commission (Directorate-General for Education and Culture), February 2010
- ² European Commission, [State of Health in the EU: Poland – Country Health Profile 2017](#).
- ³ The World Bank, [Life expectancy at birth, total \(years\)](#), accessed July 2019
- ⁵ Polska Agencja Prasowa, [POLICY OUTLINE: Poland will put OPE pension funds to savers' accounts](#), 15 April 2019
- ⁶ OECD, [Net pension replacement rates, 2016](#) (Accessed July 2019)
- ⁷ OECD, [Household savings](#) (Accessed July 2019)
- ⁸ Statistics Poland, [Population projection 2014-2050](#), December 2014
- ⁹ Eurostat, [Housing statistics – Tenure status](#), June 2019
- ¹⁰ European Commission, [Addressing the challenges of the healthcare system in Poland](#), March 2018
- ¹¹ European Commission, [The 2018 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies](#), November 2017
- ¹² Ibid Statistics Poland, [Population projection 2014-2050](#)

Oświadczenie

Niniejszy raport zawiera wyłącznie informacje ogólne i nie stanowi oferty. Z niniejszego raportu nie wynikają żadne uprawnienia. Aegon, jego partnerzy oraz żaden z jego podmiotów powiązanych lub pracowników nie gwarantują ani nie deklarują, że informacje zawarte w niniejszym raporcie są kompletne.

Kontakt w sprawie raportu

Aegon N.V.

Strategy & Sustainability
Mike Mansfield
Program Director - Aegon Center for Longevity and Retirement
+31 70 344 8264
mike.mansfield@aegon.com
www.aegon.com/thecenter

Aegon Polska

ul. Wołoska 5, 02-675 Warszawa
komunikacja@aegon.pl

